

**ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ЕПИСКОП КОНСТАНТИН
ПРЕСЛАВСКИ“**

**ФАКУЛТЕТ ПО ХУМАНИТАРНИ НАУКИ
КАТЕДРА АНГЛИЙСКА ФИЛОЛОГИЯ**

Илина Цветанова Дойкова

Adjective Complementation with BE in English and its Bulgarian
Translation Equivalents /

Адективната комплементация с BE в английския език и
българските ѝ преводни еквиваленти

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на
образователната и научна степен
„ДОКТОР“

Докторска програма:
Германски езици (съвременен английски език)
Професионално направление: 2.1.Филология
Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Научен ръководител:
доц. д-р Теменужка Сеизова-Нанкова

Шумен, 2015 г.

**ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ЕПИСКОП КОНСТАНТИН
ПРЕСЛАВСКИ“**

**ФАКУЛТЕТ ПО ХУМАНИТАРНИ НАУКИ
КАТЕДРА АНГЛИЙСКА ФИЛОЛОГИЯ**

Илина Цветанова Дойкова

Adjective Complementation with BE in English and its Bulgarian
Translation Equivalents /

Адективната комплементация с BE в английския език и
българските ѝ преводни еквиваленти

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на
образователната и научна степен
„ДОКТОР“

Докторска програма:
Германски езици (съвременен английски език)
Професионално направление: 2.1.Филология
Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Научен ръководител:
доц. д-р Теменужка Сеизова-Нанкова

Шумен, 2015 г.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита от Катедрата по английска филология към Факултета по хуманитарни науки към ШУ „Епископ Константин Преславски“ на 26.11.2015 г.

Дисертантката е докторант в редовна форма на докторантура по Германски езици (Съвременен английски език) към катедра Английска филология.

Дисертацията е в обем от 196 страници, от които 7 страници библиография и 15 страници приложения. Представителните примери от корпуса, описани в труда са поместени в Приложение 2 с обем от 40 страници. Пълният корпус е представен в отделно тяло от 250 страници. Библиографията включва 157 източника, от които 38 на български и 119 на английски, немски и руски език.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 31.03.2016 г. от 14 часа в зала № 309, корпус 1 на ШУ „Епископ Константин Преславски“.

Материалите по защитата са на разположение в стая 107 на ШУ „Епископ Константин Преславски“, корпус 1.

I. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертацията разглежда комплементацията на предикативните прилагателни и употребата им в контекст. Изследването откроява особеностите на явлението в съпоставителен план и цели описание на преводните еквиваленти.

Прилагателните имена са особено труден за идентифициране клас думи поради нуждата от разграничаване с категорията на наречието. За някои тях могат да се посочат общи граматически свойства като степенуването, възможността да се модифицират от наречия, както и атрибутивната и предикативната им употреба. Нито едно от тези свойства не е характерно и изключително присъщо единствено на тази част на речта. Предикативно-аргументните структури са подложени на съпоставка и анализ с цел извеждане на доминиращ преводен еквивалент.

В дисертационния труд интересът е насочен освен към значението и към знаковостта (като съвкупност от смисловите ефекти в едно структурирано цяло). Английските предикати и функционалните им еквиваленти са ексцерпирани от оригинален двуезичен корпус художествена дамска проза. Валентните съответствия са систематизирани в табличен вид като са изведени доминиращите структурни модели при комплементацията в английския и българския език.

Фокусът на настоящето изследване е проследяване на приликите и разликите при предаване на предикативните структури за намиране на точен еквивалент или най-адекватен преводен вариант, процесите на пренос и промяна на значението при превод. Целта е да се открият устойчиви тенденции и модели на трансформация в българския преводен текст, както и да се обясни разликата в избора на лексико-граматичните структури в двата езика в между-културно отношение.

Дисертационният труд се състои от три основни глави, списък с използваните съкращения, цитирана литература, таблици и осем приложения.

Съкращения, използвани в автореферата

[Adj]	Предикативно прилагателно
[AdvP]	Адвербиално словосъчетание
[PP] = [P+NP]	Предложно номинативно словосъчетание
[to-INF]	Подчинено изречение с инфинитив (некус конструкция)
[V-ing]	Подчинено изречение [V-ing] (некус конструкция)
prep[V-ing]	Предложен комплемент с [V-ing] (некус конструкция)
[that-CL]	Подчинено изречение със спрегаем глагол
[<i>che</i> -CL]	Подчинено изречение със спрегаем глагол
[wh-CL]	Подчинено изречение с въпросително или относително местоимение
[than-CL]	Сравнителна конструкция
[V _i]	Спрегаем глагол
[V _{refl}]	Възвратен глагол
[V _{mod}]	Модален глагол
[<i>da</i> -CL]	Подчинено изречение със съюз [да]
[VP _{set}]	Фразеологична единица, устойчиво словосъчетание
[Idiom]	Идиоматичен израз
[Ø]	Липса на комплемент

Други съкращения

MBFW	Корпус дамска художествена литература
VDE	Валентен речник на английския език
C (C ₁ , C ₂ , C ₃)	Комплемент

При описанието на комплементация в английския език се следват моделите от VDE, но поради спецификата на българския език се налага въвеждането и на определен брой допълнителни модели за отразяване на тези структури в изследването.

Глава първа въвежда теоретичния апарат, формулира основния обект и предмета, целите и задачите на изследването, както и методите на анализ. Представени са съществуващите в науката теории и проучвания на комплементацията и концептуализацията като когнитивен процес. Характеризирани са прилагателните като част на речта и са очертани основните параметри на адективната предикация като езиково явление. Представен е валентният подход и критериите за неговото последователно прилагане в дисертационния труд, както и корпусно-лингвистичният подход. Описана е базата на изследването, както и средствата и прилагането на количествени параметри, които определят нормата при съпоставителния корпусен анализ.

Извършеното първоначално запознаване със съществуващите научни разработки в областта на съпоставителното езикознание и изследванията върху предикативните прилагателни имена както за английски, така и за български език показва, че по отношение на българския език липсва описание на прилагателните и техните комплемементи, както и на възможностите им за трансформация при превод. Изборът на темата е мотивиран и от наблюденията в преводната литература, от трудностите при усвояването и употребата на тези сложни синтактични структури и техните разнообразни комбинативни възможности.

Обект на настоящето изследване са предикативните адективни конструкции с глагола *be* в английския език и комплементарните им възможности, както и начините за предаването им в българския.

Предмет на изследването е съпоставката на видовете комплемементи в двата езика и техните лексико-граматични, синтактични и семантични проявления. Анализът включва и описание на валентните модели на предикативните прилагателни в българския език и предпочитаните структури при превод (отъждествяване с глаголен предикат, като част от групата на съществителното или с идентична именно-предикативна конструкция).

Съставен е корпус от художествена проза (MBWFW корпус), който включва произведения на съвременни английски писателки

и официалните им преводи. Това позволява да се опишат моделите на реализация на прилагателните в предикативна позиция и комплементарните типове в двата езика, както и трансформациите във формата, функцията, значението и употребата им като синтактични модели.

В това отношение **целите**, които си поставя са свързани със следното:

- изследване потенциала на прилагателното име и управляваните от него синтактични структури в английски и български в корпус художествена проза;
- анализ на най-често проявяващите се стратегии за предаване на адективните предикативни конструкции и контекстуално възможните типове комплементация в съпоставяните езици;
- изследване спецификата на преводните еквиваленти и адекватността на превода;
- систематизация на най-честите стратегии и трансформациите при превод на адективните предикати.

Във връзка с целите на изследването се поставят и следните **задачи**:

1. да се изгради корпус от оригинални текстове и преводните им варианти;
2. да се открият и опишат доминиращите модели за предаване на адективните предикати и техните компленти в двата езика;
3. да се определи в каква степен комплементацията внася промяна в значението на прилагателните в конструкцията;
4. да се опишат приликите и разликите с комплементацията при глагола и типологичните разлики между двата езика;
5. да се съпостави поведението на подлога в изречението като валентен носител в двата езика;
6. да се систематизират българските модели на преводната еквивалентност.

За решаване на поставените задачи са използвани следните **методи на изследване**:

- количествен и качествен корпусно-лингвистичен анализ на структурните модели с цел автентичност на резултатите;

- приложение на валентната теория на Хербст (2004) за целите на проучването;
- приложение на типологичния подход на Стасен (1997) при описание на предикативните прилагателни в двата езика.

В основата на валентната теория на Хербст е лексикалната единица и свойството ѝ да управлява един или няколко комплемента, които могат да бъдат задължителни или избираеми (C₁, C₂, C₃). Предикативните прилагателни заедно със своите комплемементи формират валентни конструкции с конкретно значение, които представляват предиката в изречението по подобен на глагола начин.

В центъра на вниманието в дисертационния труд са най-честотните предикативни прилагателни като едно-, дву- и тривалентни носители и семантично свързаните с тях комплементарни типове.

Двуетичният корпус (476, 582 думи на английски език и 482, 931 думи в българския превод) показва, че в съпоставяните езици категорията на прилагателните имена е най-големият отворен клас след глаголите и съществителните имена, а в граматично и семантично отношение има съществена значимост в художествената проза. Автори като Хъдсън (1993) и Байбър (1999) подчертават връзката между типа текст и честотната употреба на прилагателните. В настоящия корпус съответното процентно разпределение на прилагателните спрямо останалите думи е 8,3% или 38 756 форми на прилагателни имена, от които 18,1% са в предикативна употреба. Този факт е доказателство, че в художествената проза измереният процент прилагателни е най-висок в сравнение с останалите жанрове и се приема като индикация за подходяща база на изследването.

С цел избягване на характерните особености на един авторов стил са подбрани два романа, една новела и 20 кратки разказа от известни английски писатели:

The Golden Notebook - „Златната тетрадка”, Дорис Лесинг

The Waves - „Вълните”, Вирджиния Улф

Mrs. Dallaway - „Госпожа Далауей”, Вирджиния Улф

Short Stories - Избрани разкази, Катрин Мансфийлд

Корпусният материал е анализиран чрез специализираните лингвистични програми WordSmith Tools и WMatrix, които имат три основни приложения в изследването.

Функцията WordList позволява автоматизирано извличане на списък с думи и подреждането им по честотна поява в корпуса, както и лематизирано търсене на всички форми на прилагателните с глагола *съм* и синонимни глаголи като *ставам*, *явявам се*, *оказвам се* и др., които също участват в предикативните конструкции.

Второто приложение е функцията Concord, която позволява откриването на повтарящи се модели на поведение и анализ на конкорданса. Тази функция ускорява идентифицирането на синтактичните проявления на предикативните прилагателни и експлицира обхвата на значението им.

Функцията за търсене по ключови думи (KeyWords) е приложима при детайлен анализ на конкретна дума от списъка с прилагателни имена, откриване на съчетаемостта и съставяне на валентните профили.

В изследването е включена и програма WMatrix (Рейсън 2009), използвана за маркиране на Британския национален корпус с етикети за части на речта, поради факта, че текстовете в корпуса не са маркирани за класове думи и автоматичното разпознаване на граматичните категории е невъзможно. Настоящият труд се ограничава до изследването на прилагателните в най-чист вид, следователно всички съществителни със семантичен статус на прилагателни са елиминирани чрез приложението на WMatrix и възможностите ѝ за автоматично обозначаване на частите на речта в корпуса. Наред с простите и сложни словообразователни форми на прилагателните в труда са разгледани и сегашното и миналото причастие, когато функционират като прилагателни, тъй като според редица автори разликата между причастията и прилагателните често е неясна и относителна (Куърк, Грийнбаум 1979), (Хъдлстън, Пулъм 2002). В съвременния български език към прилагателните се причисляват сегашното страдателно и деятелно причастие, минало деятелно причастие, а дори и минало свършено деятелно причастие като не са рядкост разминаванията

в схващанията относно класификацията им между традиционните и модерните автори.

Като референтни корпуси при анализа на езиковия материал са използвани Британския национален корпус, Браун корпус и BulTree Bank.

Като критерий за съпоставимост в корпуса на изследването се използва преводимостта (Лингурска 1978).

С оглед на корпус-базирания анализ са формулирани следните **предположения и хипотези:**

- очаква се прилагателните в българския език да се реализират като моно-, дву- и тривалентни предикати;
- очакват се случаи на съответствия и несъответствия на валентните носители (по-специално на прилагателното и на глагола);
- при съпоставката на квантитативните и квалитативните характеристики на прилагателните като валентни носители в двата езика се очаква разкриване на сходства и различия;
- в случаите на асиметрия и несъответствие на валентните носители да се разкрият ветрилата на функционалните еквиваленти в българския език.

Глава втора представя съпоставката между конструкциите и застъпените видове комплементиране в английския и българския език в табличен вид. Според данните от корпуса най-честият моновалентен предикат е конструкцията [be] + [Adj]. Този факт позволява изследване, анализ и групиране по лексико-семантични признаци за постигане целите на изследването.

Описани са моделите на поведение и комбинативните възможности на най-честотните прилагателни. Анализира се семантичният обем на съдържанието на комплексните предикати и влиянието на предложните словосъчетания, подчинените изречения и [V-ing] комплементите. Систематизирани са доминантните типове комплементация и валентните профили на прилагателните с високочестотна употреба в корпуса. Съставени са ветрилата на функционалните еквиваленти на предикативните прилагателни за българския език. Многозначността е описана като явление и онагледена с примери и съответен превод.

Предикатите за изразяване на емоции, чувства и усещания формират най-голяма група в изследвания корпус, а подлогът-експериенцер се явява задължителен аргумент в конструкцията. Втората по големина група прилагателни описват състояние, наличие или процес в материалния свят като задължителния аргумент често е не-лице. Тук се наблюдава и употреба на разнообразни копулативни глаголи като *get, go, grow, become, seem, make* и др. Третата група прилагателни са оценъчни и предават отношение, коментар или стойност на референта. В синтактична позиция на подлог тук влизат както лица, така и не-лица, които концептуално се възприемат като актанти.

Предикативната позиция предоставя на прилагателното възможност да стане задължителен член на изреченската структура и основно смислово ядро като едновременно с това придобива свойства, присъщи на глагола. Прилагателните в предикация изразяват определени нагласи или преходни състояния, към които могат да бъдат добавяни задължителни или избираеми комплементи. Те отразяват нюанси и вариации в субективността на изказването според комуникативната цел.

В тези рамки прилагателните от трите основни групи функционират приоритетно като моно- или като дву-валентни предикати. В минимален лексикален контекст моновалентните прилагателни разкриват или обективен признак на денотата или му приписват субективна характеристика според гледната точка на субекта. Подобни обобщени конструкции са слабо информативни. Следователно потенциалните валентности осигуряват възможност за прецизиране значението на тези предикати чрез избор на комплементарен модел. Например според регистрираните валентности и предикативната употреба на прилагателното *alone* (сам) в настоящия корпус, то е прототипен моновалентен предикат, описан с всички контекстуално възможни типове комплементация.

Комплементацията чрез задължително или избираемо предложно словосъчетание като най-съществено застъпена в корпуса е разгледана детайлно. Прилагателното *happy* показва разлики в значението, употребата и конотацията в двата езика. В английския език конструкцията '*I am happy*' обхваща широк

спектър от положителни чувства до неутралност на признака в редица клиширани словосъчетания (*с удоволствие*), докато употребата в българския език е по-рестриктивна и отразява признака единствено във висока степен (*радвам се, щастлив съм*). В преводния вариант се открива синонимен израз, който отразява състоянието в по-балансирана или слаба степен и дори прилагателни с противоположна интензивност като *доволен съм, приятно е* и т.н. Преводните еквиваленти илюстрират различния в семантичния обем на *happy/щастлив* и възможностите за лексикализиране на амбивалентността, присъща на прилагателните в предикативна позиция (Сеизова-Нанкова 2014).

При всички анализирани прилагателни с комплементация се дава ветрилото на функционалните им еквиваленти в българския език. Самите прилагателни се различават едно от друго по броя и по типа на комплементите с които се употребяват. Това представлява квантитативната и квалитативната характеристика на техните валентни връзки. Поради съображения за обем само ветрилата на двете прилагателни *able* и *happy* ще бъдат включени в автореферата, а останалите са описани накратко.

Прилагателни като [*un/able*] имат само един тип комплементация, докато всички други прилагателни са с повече от един тип. Прилагателното с най-висока квантитативна и най-разнообразна квалитативна валентна характеристика в английския е *happy* - [PP (with/for/in/about) NP], [Ving], [that-CL] и [to-INF]. Описанието на прилагателно *able* във Валентния речник на английския език (Хербст и др. 2004) показва, че то е двувалентен предикат, а изборът на квалитативен тип комплемент налага промени в значението му. Ветрилото на трансформационните модели от MBWFW корпус поставя на първо място възможността за сложен предикат с модален глагол, следвано от спрегаем пълнозначен глагол като комплемент винаги се въвежда със съюза *da* (43, 221 по-долу):

43. I was <i>able</i> to isolate them.	<i>Можех</i> дори да ги разделя на групи.
221. I was checking the images, or scenes as they went past, for I	Разглеждах въртящите се образи и сцени и <i>съзирах</i> в

was <i>able</i> to recognize them as fantasies common to a certain kind of person now.	тях характерните фантазии на определен тип хора.
--	--

Описанията на валентните модели на прилагателните са представени в изследването по следния начин:

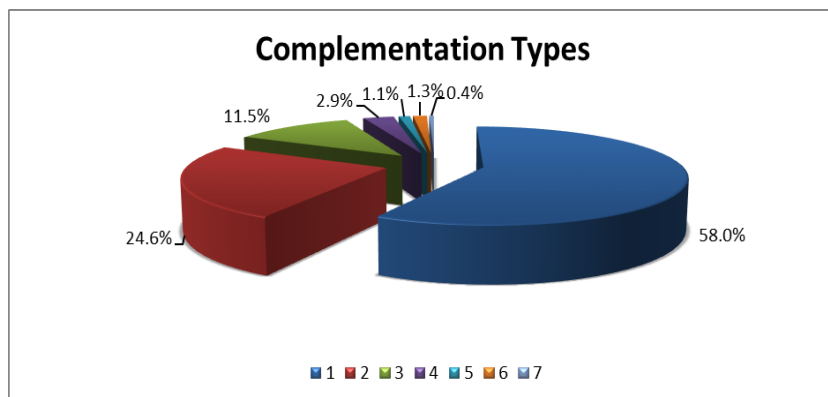
1. [**un/able**] + [to-INF]: 5, 12, 104, 111, 1102, 1670, 2680 и др.

Corpus pattern	Bulgarian equivalents	
1. [Adj] + [to-INF]	[Adj] + Ø	<i>способен, опитен, кадърен, сръчен, компетентен, надарен, талантлив</i>
	[PP] + [<i>da</i> -CL]	<i>в състояние да, с дарба да</i>
	[PP] + [NP]	<i>с чувство на</i>
	[Adj] + [<i>da</i> -CL]	<i>способен да</i>
	[V _i] + [<i>da</i> -CL]	<i>успявам да</i>
	[V _i]	<i>задишам</i>
	[V _{refl}] + [PP]	<i>справям се с</i>
	[V _{mod}] + [<i>da</i> -CL]	<i>мога да, може да, няма да</i>
	[Ø]	<i>zero-rendering</i>

2. [**happy**] + [PP]: 384, 521, 653, 1479, 2870 и др.

Corpus patterns	Bulgarian equivalents	
[Adj] + Ø	[Adj] + Ø	<i>щастлив</i>
[Adj] + [PP (with / for / in / about)]	[Adj] + [PP]	<i>щастлив с/за/на/ доволен от</i>
[Adj] + [to-INF]	[V _{refl}] + [PP]	<i>не се притеснявам за</i>
[Adj] + [V-ing]	[V _{refl}]	<i>радвам се, зарадвам се</i>
[Adj] + [that-CL]	[V _{set phrase}]	<i>изпитвам удоволствие доставям радост</i>
	[PP]	<i>с голямо удоволствие</i>
	[Adj] + [<i>da</i> -CL]	<i>приятно да</i>
	[Adj] + [<i>che</i> -CL]	<i>щастлив, че</i>

Моделите на комплементация в английския корпус са подредени по честотност на употребата им. Комплементацията при дву- и тривалентните предикативни прилагателни като част от цялостния валентен потенциал на този клас е описана статистически:

Легенда:

1. Моновалентно проявени адекативни предикати
2. Предложно номинативно словосъчетание
3. Подчинено изречение с инфинитив (нексус конструкция)
4. Подчинено изречение със спрегаем глагол
5. Подчинено изречение с относително местоимение
6. Сравнителна конструкция
7. Подчинено (предложно) изречение (нексус конструкция)

Предложните номинативни словосъчетания, които функционират като адекативни компленти с предлози *with*, *at*, *for*, *by*, *to*, *from*, *of* и други са лексикално обусловени и са описани по подтипове както следва:

2.1 Тип [Adj] + [PP (with)]

Комплементацията с предложно словосъчетание при прилагателни като *sick*, *mad*, *alive*, *angry*, *busy*, *familiar*, *friendly*, *tense*, *heavy*, *happy*, *content*, *clumsy* и др. е най-честотно представена. Прилагателните в конструкцията [Adj] + [PP] имат вербално проявление в българския език и се изразяват в конструкции от типа [V_{refl}] + [PP], [V_↓] + [that-CL] и [V_↓]. Това е

първата и най-предпочитана стратегия при превод. Изразяването на причастните форми от английската конструкция също изисква динамична глаголна конструкция при превод: *be annoyed* (да се подразня), *be frightened* (страхувам се), *be dissatisfied* (не харесвам) или идентична структура: *be bored* (отегчен), *be exhausted* (изтощен), *be obsessed* (обсебен, обладан) и др. (>2726, 2855)¹. Други възможни реализации са чрез идиоматичен израз (>698), наречие (>200) или именна фраза (>2101). Примерите илюстрират разнообразните синтактични съответствия в българския език:

698. He was <i>angry</i> because George had been pouring out his troubles again and he was <i>bored</i> with George.	Той бе ядосан, защото Джордж отново го бе хванал за душеприказчик, а на Вили вече му бе <i>до гуша от</i> Джордж.
200. You'd better be <i>quick</i> with the news.	Хайде разправяй <i>бързо</i> новините.
2726. I am <i>mad, obsessed</i> with a cold jealousy which I have never experienced before.	Направо съм <i>полудяла, обзета</i> съм от студена маниакална ревност, каквато никога досега не съм изпитвала.
2101. But my heart is <i>ebony</i> with uneasiness and the guiltiness of my fate.	<i>В абанос</i> се е превърнало сърцето ми от мъка и от вината в моята съдба.
2855. But now I couldn't say it, and I was <i>frightened</i> at how quickly this unimportant thing, the new pretty book, had become part of the fight.	Ала не можах да изрека тези думи. <i>Стреснах се</i> колко лесно такава дреболия, нова красива тетрадка, се бе превърнала в част от битката по-между ни

¹ Знакът > се използва за препратка към пример от корпуса.

При предикатите, изразяващи емоция се откриват разлики при предаване на междуличностните отношения. В българския се ползват с предимство конструкции с възвратни глаголи като *be happy* (*радвам се*), *be angry* (*сърдя се*), *be busy* (*грижа се*) и съответните предложни словосъчетания (>653, 811).

Втора стратегия при превод е предикативна конструкция с прилагателно в причастна форма (>192). Следователно английската предикативна конструкция може да се трансформира като устойчиво състояние с еквивалентно прилагателно (>655) или като динамичен процес (>384):

384. Miss Dolby thought she would be <i>happier</i> with people who shared her views about the Germans.	Мис Долби реши, че тя ще <i>се чувства по-добре</i> сред хора, които споделят възгледите ѝ относно германците.
655. One observes that she is a little <i>clumsy</i> with her umbrella.	После забелязва, че е малко <i>непохватна</i> докато борави с чадъра си.
192. The house was <i>alive</i> with soft, quick steps and running voices.	Къщата бе <i>изпълнена</i> с меки бързи стъпки и жужащи гласове.
811. She is <i>dissatisfied</i> with herself.	Не е <i>доволна</i> от себе си.
653. This meant that I was too <i>happy</i> with Willi to need to cry.	Това значеше, че аз съм <i>твърде щастлива</i> с Вили, за да ми се плаче.

Комплементите на предикативните прилагателни въвеждат промените в състоянията на субектите и допринасят за изразяване вида на глаголното действие (>1792). Някои предикативни конструкции притежават свойството да изразяват действие и в резултат на това в българските изречения се появява пълнозначен глагол с процесуална характеристика (Стамболиева 1988). Предикатите в английските изречения изразяват състояния, а в българските – процеси (> 1696, 2929, 776):

1792. Anna was very <i>busy</i> with her and with Janet, who had to be shielded from the knowledge that Tommy had tried to kill himself.	Анна <i>се грижеше</i> за нея, както и за Джанет, от която трябваше да крият истината, че Томи е направил опит за самоубийство.
776. I am <i>disgusted</i> with myself, with the people who won't sign for the Rosenbergs, I seem to live in an atmosphere of suspicious disgust.	<i>Обзема ме отвращение</i> - и към себе си, и към тези, които отказват да подпишат петицията за Розенберг, имам чувството, че живея в атмосфера на недоверчивост и отвращение.
1696. Butte is literally shrivelled with his anger.	Бът целият <i>се тресе</i> от гняв.
2929. It was so frightening to be so exhausted.	<i>Стреснах се</i> от пълното му изтощение.
1728. I am frightened by her the way I am frightened by John Butte.	Естествено е да <i>предизвиква страховете</i> ми, също като Джон Бът.

Често наблюдаваната трансформация от копулативен *be* в английски към пълнозначен глагол на български показва асиметрия (Стамболиева 1987), при която към семантиката на английската предикативна конструкция се добавя признакът [ЗАВЪРШЕНОСТ]. В българския език категорията вид е двучленна и противопоставя две грамеми с еднородно съдържание, които изразяват отношенията нерезултативност – резултативност (Бояджиев и др. 1999) като в превода всяка една от тях може да намери изражение (>1696, 1728 по-горе).

Асиметрията (Стамболиева 1987) и наличието на нееквивалентни структури е резултат от когнитивно преосмисляне на ситуацииите в цялостния контекст.

Предикативните прилагателни като носители на валентност могат да изразяват както статичност, така и динамичност с или без помощта на контекстуални маркери. Подлогът може да бъде одушевен активен или пасивен участник, както и неодушевен. В корпусните изречения се открояват три основни типа подлози – i)

местоимения, заемащи основно място, ii) номинативни словосъчетания и на последно място iii) безлични конструкции. В превода на български език безличната конструкция [it/there)] + [Adj] може да се замести с глаголен предикат, което отново е индикация за предпочитанието на динамични конструкции, изразяващи процеси в някаква степен на завършеност.

2.2 Тип [Adj] + [PP (at)]

В литературата са описани 24 английски оценъчни и емоционални прилагателни като *amazed*, *angry*, *bad*, *clever*, *delighted*, *disgusted*, *good*, *terrible*, които могат да бъдат следвани от този предлог. В съпоставка с предлога *with* се наблюдават разлики по отношение на предпочитаните подлози. Конструкцията [Adj] + [PP (at)] допуска неодушевени подлози, а при [Adj] + [PP (with)] преобладават лица. Въведеният от предлога комплемент изразява промяна на състоянието, краткосрочно ново състояние или резултат от промяна, а реализацията на конструкцията при превод е чрез еквивалентна причастна форма или възвратен глагол (>1477, 2706, 45 по-долу):

1477. I am <i>amazed</i> at the strength of my reluctance to say it.	Учудена съм с каква неохота заявявам такова нещо.
2706. I am <i>shocked</i> at myself because I am not <i>shocked</i> at reading someone's private papers.	Шокирана съм от себе си, че не ми е неудобно да чета чужди дневници.
45. I shan't be <i>shocked</i> like those other ninnies.	Няма да те изям, нито ще се <i>скандализирам</i> като онези гъски.

2.3 Тип [Adj] + [PP (for)]

Предикативните прилагателни *sorry* и *good* бележат най-честотна поява в тази конструкция като типични за комплементна роли са реципиент или бенефициент. Еквивалентите на всички английски предикативни конструкции със *sorry* са глаголни предикати. Полисемията и неопределеността на *good* допринася за по-широкия спектър избираеми комплементи, както в английския, така и в българския текст (>364, 484, 2146 по-долу):

484. Leila looked at his bald head, and she felt quite <i>sorry</i> for him.	Лийла погледна плешивата му глава и малко й <i>дожеля</i> за него.
2146. Well, I was <i>good</i> for something, then ...	Е, значи все за нещо е имало <i>полза</i> от мен...
364. His German wife is very <i>good</i> for him, being practical and competent and a good nurse.	Съпругата му, германката, практична, оправна жена и добра болно-гледачка, много му <i>помага</i> .

2.4 Тип [Adj] + [PP (from)]

При този тип комплементите не са задължителни и могат да се изпускат. В превода конструкцията се предава по аналогичен начин, чрез възвратен глагол и в редки случаи със съществително (>1, 28, 617, 1437):

1. The sea was <i>indistinguishable</i> from the sky.	Морето и небето <i>се</i> бяха <i>слели</i> .
617. It was <i>plain</i> from his voice how much he liked a nice broad path.	<i>Ясно</i> бе от гласа му, че той обичаше хубавите широки пътеки.
28. And you and I are <i>different</i> as chalk and cheese.	Та <i>разликата</i> между нас двете е от земята до небето.
1437. Yet our experience was so <i>different</i> that every phrase we used meant something <i>different</i> to each of us.	Но жизненият ни опит бе толкова <i>различен</i> , че всяка изречена дума означаваше различни неща за всекиго.

Предлогът *om* се използва, за да означа източник, причина или да въведе промяна в описваното състояние. С оглед на настоящия корпус може да се твърди, че той преимуществено се свързва с предикати, означаващи близост, привличане и емоционална обвързаност като *sick*, *isolated*, *remote*, *separated*, *immune*, *exhausted* с имплицитно присъща отрицателна конотация. Като типична за корпуса се очертава отрицателната семантична

маркираност на конструкцията при изразяване на оценъчно отношение:

1886. The man who had been following her stood near, waiting and grinning; but now she was <i>immune</i> from him.	Мъжът, който я преследваше, застана наблизо в очакване, все така ухилен. Той обаче бе престанал да съществува за нея.
2735. I've never in my life been <i>sick</i> from nervous tension.	Не бях <i>повръщала</i> от нервно напрежение.
101. He is <i>remote</i> from us all in a pagan Universe.	<i>Откъснал се</i> е от всички нас, <i>отнесъл се</i> е в някаква езическа вселена.

2.5 Тип [Adj] + [PP (of)]

Двувалентните предикативни прилагателни, които функционират в тази конструкция са разделени и описани в три големи групи според тяхната положителна, отрицателна или неутрална семантика.

В първата група са прилагателни като *fond*, *nice*, *proud*, *glad*, *worthy* и *positive*. Комплементирането е задължително при някои от тях като *fond* (*of*) като в превода признакът [ПРИВЪРЗАНОСТ] се усилва и изразеното състояние се трансформира в пълнозначен глагол от преходен тип (*обичам*). По този начин в българския еквивалент едновременно се реализират две промени - опростяване на предикативната конструкция и замяната ѝ с глаголен предикат. В следствие на това признакът се усилва и променя от статично към динамично ориентирано субективно състояние.

Глаголните еквиваленти на сложните адективни предикати изразяват процеси или нови състояния с определена продължителност и съответна семантика в българския език. Типично е и задължителното маркиране за време, откъдето произтича и нестабилността при междуезиковата трансформация, поради нарушената статичност на копулативната връзка.

Предлогът въвежда възможните причини за емоционалната реакция на експериенцера, а екстрапозиционирането е най-честата стратегия за изразяване на темата в изречението.

Отрицателните предикативни прилагателни в тази конструкция са *afraid, frightened, ashamed, sick, jealous* и *tired* като *afraid* е единственото прилагателно в корпуса, което се трансформира само с глаголни предикати (>631, 1873, 2258), въпреки наличието на идентична структура в българския език (*уплашен съм / изплашен съм*). Експлицитното изразяване и различната интензивност на признака чрез синонимни глаголи като *не смея, побоявам се, плаша се, страхувам се, боя се* онагледява и потвърждава междуезиковата асиметрия и разликата в обема на семантиката на английските и българските предикати (Стамболиева 1987):

1873. She was <i>afraid</i> she might faint.	Боеше се да не припадне.
2258. So you are <i>afraid</i> of what you are thinking?	Значи и ти се <i>страхуваши</i> от мислите си?
631. The little beggar seemed absolutely <i>cowed, stunned, and afraid</i> to move because of what would happen next.	Малката нещастница изглеждаше тъй уплашена и зашеметена, че <i>не смееше</i> да помръдне, не знаейки какво би последвало.

На това основание се допуска също, че процесуалността се предпочита пред статичността на състоянията и се експлицира в семантиката на глаголите при превод на български език. Най-често явлението се наблюдава при причастията, функциониращи като прилагателни в предикативната конструкция. Съхранили глаголните признаци, те могат да отразяват [ПРОМЯНА НА СЪСТОЯНИЕ] и резултативност на описваните ситуации.

Неутралните прилагателни, управляващи тази конструкция са *aware, conscious, convinced, sure, certain, innocent* и *free*. При трансформацията предлогът се изгубва, а глаголите за мисловни процеси действат компенсаторно и отразяват динамичен преход в ново състояние:

- *aware* → осъзнавам, улавям, забелязвам, усещам, проумявам;
- *conscious* → осъзнавам, действам съзнателно, обръщам внимание на, тревожа се за, идвам на себе си и др.

Друга наблюдавана тенденция в превода е заместването на предикативната конструкция с идиоматичен израз присъщ на разговорния регистър или добавяне на нов смисъл в значението на прилагателното, който не се открива в речниковото му описание на български (> 209, 493):

- *sure* → сто на сто;
- *tired* → писнало ми е, до гуша ми идва;
- *conscious* → пет пари не давам, набивам се на очи;
- *sick* → писнало ми е

209. Well I'm so sick of it all I don't think I want ever to bother with it again.	Толкова ми е писнало, че не желая да се занимавам повече с тези неща.
493. I am sick of the body, I am sick of my own craft, industry and cunning.	Уморена съм от тялото, уморена съм от собствените си умения, трудолюбие и хитрини.

2.6 Тип [Adj] + [PP (on)]

От английския корпус MBFWF в тази позиция са *high*, *hard*, *heavy*, *busy*, *loose*, *efficient*, *fixed* и *dependent* като последното е и единственото прилагателно със задължителна комплементация. Доминиращите еквиваленти при превод са [Adj] + [PP] (*зависим от*, *подвластен на*) и [V_i] + [PP] (*завися от*):

2375. He couldn't have done this, he said, unless he was <i>high</i> on alcohol or on marihuana.	Не би постъпил така, каза той, ако не бил <i>замаян</i> от алкохола и марихуаната.
683. Clarissa was <i>hard</i> on people.	Въобще Клариса е <i>жестока</i> с хората.
1880. The eyes were <i>fixed</i> on hers.	Очите я <i>пронизваха</i> .

2.7 Тип [Adj] + [PP (in)]

Свойството на миналото страдателно причастие да носи признака [РЕЗУЛТАТИВНОСТ], наследен от страдателния залог, се проявявава при производни прилагателни, описващи интензивни емоционални състояния или интелектуални характеристики като *involved*, *interested*, *absorbed*, *engaged* и др. Миналите страдателни причастия с номинативна употреба в английския език се реализират както като именни, така и като глаголни форми в превода:

254. I am <i>interested</i> only in stretching myself, in living as fully as I can.	Аз самата <i>искам</i> само да разширя хоризонтите си, да живея колкото се може по-пълноценно.
481. At the same time I am not <i>involved</i> in this pageantry.	В същото време обаче аз не <i>участвам</i> в това карнавално зрелище тук.
798. She's <i>absorbed</i> in detailed work.	<i>Погълната</i> е от конкретни подробности на работата си.

2.8 Тип [Adj] + [PP (about/over/against/by/towards)]

При този тип комплементация се наблюдава голямо разнообразие от лексикални елементи. Пространствените предлози *about*, *over* и *against* могат да въвеждат както номинативни словосъчетания, така и подчинени изречения от различни видове. Предикативните структури в българския превод съответстват на английските модели, но са регистрирани и описани някои валентности без съответствие във Валентния речник на английския език (Хербст и др. 2004) като например:

- [adj. (*pleased*, *concerned*, *competitive*, *painful*, *intelligent*, *impatient*, *ironical*, *frightening*)] + [PP(*about*)].

Други разглеждани предлози, въвеждащи източник или реципиент са *by* и *towards*, които са сравнително малко на брой в корпуса.

Анализът на адективната комплементация с предложна фраза разкрива сходства с комплементацията на глаголните предикати,

описани от Попова (1987) и употребата на възвратни глаголи като високочестотни преводни еквиваленти в корпуса.

3. Тип [Adj] + [to-INF]

Различни моновалентни прилагателни в английския като *alone, able, free, careful, right, hard, easy, ready, necessary, difficult, stupid, clever, interesting* могат да приемат подчинено изречение с инфинитив [to-INF], което в българския език се въвежда с подчинителни съюзи *да, че* или някои други *като, за да* (>19, 108, 214). Подчиненото изречение е задпоставено, а в начална позиция често се употребяват безлични конструкции (>472, 2752) като средство за усиление на рематичността (Бояджиев и др. 1999):

214. You are all <i>engaged, involved, drawn in, and absolutely energized</i> to the top of your bent - all save Neville, whose mind is far too <i>complex</i> to be roused by any single activity.	Вие всички сте <i>ангажирани, замесени, забъркани, въвлечени и абсолютно активизирани</i> , докрай стимулирани - всички с изключение на Невил, чийто ум е прекалено <i>сложен</i> , за да бъде обсебен от едно-единствено нещо.
19. It was <i>easy</i> enough to say good-bye!	<i>Лесно</i> ѝ е да каже „довиждане“.
108. You were <i>frightened</i> to look in the corners of the washhouse, and yet you had to look with all your might.	<i>Страх да те обземе</i> , като погледнеш към ъглите на пералнята, а щеш не щеш, трябва да огледаш хубаво навсякъде.
472. It is so <i>vast</i> an alleviation to be able to point for another to look at.	Това е толкова <i>голямо облекчение</i> - да можеш да посочиш на някого до себе си и да му кажеш „виж“.
2752. It was <i>easy</i> to respond to the coldness, because it could not hurt me, like tenderness.	<i>Бе лесно</i> да отвръщам на студенината му, защото тя не можеше да ме нарани както нежността.

Това, което се установи при анализа е, че ветрилата на българските съответствия, както при един тип комплементация, така и при повече от един тип могат да включват много и разнообразни езикови средства за предаването им. Те варират от пълни съответствия, където в българския език се използва аналогична структура на прилагателно с комплемент, до други, съвършено различни езикови форми. Различните видове трансформации при превод са на първо място вербални (глаголни лексикални единици в съчетание с префиксация), следвани от вариативни предложни словосъчетания, възвратни глаголи, фразеологични словосъчетания или идиоматични изрази. Валентността на предикативните прилагателни е сходна със свойството на някои преходни глаголи да се свързват с различни комплемементи, за разлика от непреходните глаголи, които нямат такава съчетаемост.

Изборът на преводен еквивалент от своя страна може да промени семантичното съдържание и информационния товар на изречението. От една страна глаголният предикат опростява конструкцията и повишава процесуалността на характеристиката, изразена в изречението. При тази трансформация префиксацията е най-честата стратегия за добавяне на значението на прилагателното към глагола (чрез вграждане). От друга страна при избор на номинативно словосъчетание или подчинено изречение в превода се увеличава статичността и семантичният обем на посланието, което е причина за констатираните отклонения и асиметрията при превод. Разликата в семантичния обем на английските и българските предикати с копулативна връзка е илюстрирана от Стамболиева (1985) и се потвърждава в тази част от изследването.

В конструкции с безличен подлог от типа [it] + [Adj] + [to-INF] често функционират прилагателни, описващи общи положения като *necessary*, *difficult*, *easy*, *nice*, *new*, *right*, *useful*, *important*, *impossible* и др. Те се трансформират като безлични изречения от типа [нужно е / трудно е / лесно е / приятно е] + [da-CL], които на български описват вътрешно присъща характеристика или оценка на ситуацията като цялост. Подлогът (подчинено изречение) е експлицитно представен с дясна

дислокация (екстрапозиция), но лесно би могъл да заеме лява позиция и да въведе темата (>289, 1205, 2486):

1205. It is <i>impossible</i> to establish the numbers of Americans who have had their passports restricted or denied.	Невъзможно е да се установи на колко точно американци са наложени паспортни ограничения или документите им са били обявени за невалидни.
289. I knew the war was coming and it would be <i>hard</i> to get a passage home, yet I stayed.	Знаех, че войната наближава и ще <i>стане трудно</i> да се прибера у дома, но въпреки всичко останах.
2486. Yes, it is <i>easy</i> to see he is a very fine man.	Да, <i>не е трудно</i> да се разбере, че той действително е прекрасен човек.
562. But I am <i>apt</i> to be deflected.	Но, разбира се, <i>мога</i> да бъда разубеден, отклонен.

Към този тип комплементация се включват и прилагателни с модално или аспектиално значение за възможност, желание или степен на сигурност като *anxious, bound, prepared, certain, sure, eager, reluctant, determined, entitled, fit, apt, likely* и др. В превода модалното значение се проявява експлицитно (*бих, щях, бих могъл, мога, бива, може, трябва*) (> 562).

Преводните еквиваленти на прилагателните *certain, sure, reluctant* не могат да управляват еквивалентна конструкция с експериментер-подлог в българския език, т.е. не участват в [Adj] + [da-CL].

Възможността признаците, които означават прилагателните и експресивният им потенциал да приемат комплемементи от типа [to-INF] е вътрешно присъщо свойство на предикативната конструкция (>1112, 1187, 1661):

1661. Don't be too <i>sure</i> , if you'd known John Butte in the 'thirties, you wouldn't be so <i>ready</i> to cast	Не бъди толкова сигурна. Ако познаваше Джон Бът през трийсетте, нямаше така
--	---

him in the role of a bureaucratic executioner.	<i>категорично да му отреждаш ролята на бюрократичен екзекутор.</i>
1112. Paul had found his magazine, which was on the bedside table, and was <i>ready</i> to leave again.	Пол намери списанието върху нощната масичка и беше <i>готов</i> да тръгват.
1187. Any dreams?' she asks casually, to find out if I'm <i>ready</i> to forget my absurd evasion of her.	„Някакви сънища?" - пита мисис Маркс между другото, за да разбере дали вече <i>съм на път</i> да преодолея нелепото си отдръпване от нея.

Комплементация чрез [to-INF] има незадължителен характер и най-често намира идентичен български еквивалент в избора на модален или пълнозначен глагол.

4. Тип [Adj] + [(that)-CL]

Има три вида комплементация с подчинени изречения от типа [(that)-CL], [wh-CL] и [than-CL], които се разглеждат в т. 4, 5 и 6.

Комплементация чрез подчинено изречение със спрегаем глагол е вторият добре представен тип в корпуса на изследването. Прилагателни, описващи общи състояния на човешкото познание като *aware, sure, convinced, certain, true, conscious* и *familiar*, както и предикати, изразяващи оценъчно или силно емоционално отношение като *lucky, happy, glad, surprised, pleased, astounded, ashamed, shocked, angry, afraid, terrible, terrified, stupid, frank, painful, powerful, dangerous, aristocratic, extraordinary, queer, odd* се проявяват най-честотно в тази конструкция.

Анализът показва, че типично проявяващата се комплементация в двата езика е идентична в структурно отношение. Синтактичните структури в превода са както глаголни предикати от типа [V_i] + [че-CL] и [V_{refl}] + [да-CL], така и безподложни трансформации от типа [Adj] + [че-CL], описващи ситуацията като цяло. Абстрактните съществителни и

безличното *it* в позицията на подлог са най-често представени в английското изречение (> 46, 114, 1437):

114. It was <i>strange</i> to think that he was only an ordinary clerk, that Stanley earned twice as much money as he.	<i>Странно</i> наистина, че той е само обикновен служител, а Стенли печели двойно повече от него.
46. She was disagreeably <i>conscious</i> that the little-girl smile was designed to soften Molly's criticism of her.	Анна с неловкост <i>осъзна</i> , че с тази усмивка цели да смекчи критичното отношение на Моли към нея.
1437. Yet our experience was so <i>different</i> that every phrase we used meant something different to each of us.	Но жизненият ни опит бе толкова <i>различен</i> , че всяка изречена дума означаваше различни неща за всекиго.

Изпускането на подчинителния съюз (*that/che*) в английския е типичен процес, докато в българския той задължително въвежда подчиненото изречение. Когато в английското изречение съюзът липсва, то в българския се наблюдават случаи на заместване с подчинено [*da-CL*] изречение и следователно двата доминиращи еквивалента по отношение на тази конструкция са [*che-CL*] и [*da-CL*]. Изборът на съюза *da*, въвеждащ подчиненото изречение в българския зависи от значението на предиката и от възможността за изразяване на темпоралност (>24, 1268, 1883):

24. It's very <i>odd</i> he seems to expect me almost to control Marion.	<i>Направо невероятно</i> , да очаква от мен едва ли не да упражнявам контрол върху Марион.
1873. She was <i>afraid</i> she might faint.	<i>Боеше се</i> да не припадне.
1268. But I'm <i>sorry</i> I know it.	Но е <i>жалко</i> , че съзнавам всичко това.

5. Тип [Adj] + [wh-CL]

Комплементацията чрез подчинено изречение с относително местоимение се проявява ограничено, а прототипният ѝ еквивалент в превода е идентично подчинено изречение, въведено с относително местоимение *където, когато, каквото, което* и др. (> 326, 2258). Обстоятелствените изречения, които въвеждат незадължителна за предиката информация, функционират като адюнкти и не са валентни носители (> 383):

383. She is not <i>giddy</i> when she looks down.	На нея не ѝ <i>се завива свят</i> , когато погледне надолу.
326. To be myself I need the illumination of other people's eyes, and therefore cannot be entirely <i>sure</i> what is my self.	За да бъда себе си, имам нужда от блясъка на чуждите очи и затова не мога да бъда напълно <i>сигурен</i> какъв е моят аз.
2258. So you are <i>afraid</i> of what you are thinking?	Значи и ти <i>се страхуваш</i> от мислите си?

6. Тип [Adj] + [than-CL]

Конструкции '-er ..., than...', 'more.../less ..., than', better ... , than...', 'rather..., than...' представят често застъпления в корпуса тип за изразяване на сравнение, тъй като от когнитивна гледна точка съпоставянето и съотнасянето имат прагматични функции за подчертаване или емфатичност.

Всички видове прилагателни могат да участват в тази конструкция – абсолютни (*dead, alive, unconscious*), периферни (*married, alone, different, freezing, terrifying*) или прилагателни за цвят (*red* >2099). Някои абсолютни прилагателни могат да участват в този тип комплементация с помощта на наречията за степен *rather/quite* (> 1523). При превода доминира идентична сравнителна конструкция с подчинено изречение. Подобно на подчинителната връзка, относителното местоимение също може да се изпуска или трансформира (> 119, 515):

1523. And yet I would rather be <i>dead</i> than in this woman's shoes, and that's the truth.	Но въпреки това по-скоро бих <i>умряла</i> , отколкото да съм на мястото на тази жена, и това е самата истина.
119. I was more <i>unhappy</i> than I've ever been since, he thought.	Никога по-сетне не съм бил толкова <i>нещастен</i> , мислеше си той.
2099. Soon the banana leaves will be <i>senile</i> with dark red, the red dust will be redder yet, <i>redder</i> than the new-lipsticked lips of my dark love, store-betrayed to the commerce-lust of the white trader.	Много скоро зелените бананови листа ще се <i>сбръчкат</i> , ще станат тъмночервени, прахта червена ще запламти, <i>по-ярка</i> и от току-що ярко начервените устни на тъмнокожата ми любима, подмамена от стоките и търгашеското сладострастие на белия търговец.
515. He was a man who could have been much <i>bigger</i> than his life had given him room to be.	Беше широко скроен, но притиснат от живота човек.

7. Тип [Adj] + (prep)[V-ing]

Последният тип комплементация на предикативните прилагателни е с подчинено изречение от типа [V-ing] или разширеният му вариант с предложно подчинено изречение (prep)[V-ing], която няма аналог в българския език. Този тип често се предава чрез отглаголно съществително със суфикси *-не/-ние*, както и с разширени варианти на [да-CL], [че-CL] или други подчинени изречения в българския език. То изразява субстантивирано действие, естествен процес, явление или специфично състояние, представено в неговата цялост. Този тип комплементи в английския език се използват за компресиране на изреченската структура и осигуряване на информационна наситеност. При превода [V-ing] има или 1) свой еквивалент номинативно словосъчетание (> 2233) или се трансформира в подчинено изречение, въведено със съюзите *да* или *че* (> 136,

2435), което е особено честотен начин на изразяване в българския език.

Субектно-предикатната структура на изреченията в двата езика е различна, тъй като в английското изречение подлогът съответства на логическия субект (Стамболиева 1988), докато в българското изречение може да се изразява чрез непряко допълнение (местоимение в дателен падеж) + [*da*-CL] комплемент (> 2141, 2747):

136. It is <i>lonely</i> living by oneself.	Самотно е да живееш сам със себе си.
2233. Well, I think that if I'm <i>capable</i> of being impatient, of wanting it, I must be ready for the next stage?	Е, мисля, че щом вече <i>проверявам</i> нетърпение, а и искам да продължа, значи съм готова за следващата стъпка, нали?
2435. I'm <i>happier</i> writing analytical articles.	Много <i>по-приятно</i> ми е да правя анализи и да пиша статии.
2747. I'm very <i>good</i> at picking up the pieces when I've knocked a woman flat.	Много ме <i>бива</i> да замазвам нещата, след като успея да нокаутирам една жена.
2141. I was all <i>kind</i> and <i>full of</i> good advice as usual, but I was so <i>bored</i> at hearing it all again I wanted to scream.	Бях много мила и както обикновено, му дадох полезни съвета, но толкова ми <i>е писнало</i> от тази стара история, че ми идеше да закрещя.

Паради (2001) поддържа тезата за богатата семантична структура на прилагателните имена, която поражда полисемията. Данните от извършеното корпусно изследване онагледяват факта, че съдържанието на значението на прилагателните се формира от факторите на контекста. Според Тейлър (1989) прилагателните не приписват свойства директно, а пораждат различни отношения и процеси, които могат да бъдат изразени в по-широкия контекст. Разграничаването на различни обхвати и аспекти при

прилагателните имена в предикативна употреба е също част от изследването. Проверено е твърдението, че разширенията на предикативните прилагателни с предложни словосъчетания имат статус на модификатори.

При описване ветрилата на всички възможни компленти, съответстващи на английската предикативна конструкция [Adj] + [C₁, C₂, C₃] (с максимум три комплента) се разгръща синтактичният потенциал на българския език, за да се осигури адекватно предаване на информацията. Предпочитаните стратегии при превод с оглед на честотната им употреба в корпуса са разнообразни глаголни конструкции (I и II), следвани от замяна с устойчиви словосъчетания и фразеологични единици (III), идентични предикативни конструкции (IV) или замяна с идиоматични изрази (V). Трансформацията в номинативно словосъчетание и изпускането на прилагателното (VI) са стратегии до които най-рядко се прибегва:

I.	II.	III.
[V _i] [V _i] + [PP] [V _i] + [NP] [V _i] + [<i>ða</i> -CL] [V _i] + [Adj] + [PP] [V _i] + [<i>ða</i> -CL] [V _i] + [AdvP] [V _{mod}] + [<i>ða</i> -CL]	[V _{refl}] + [PP] [V _{refl}] + [<i>ða</i> -CL] [V _{refl}] + [<i>чe</i> -CL] [V _{refl}] + [NP _{prep}]	[VP _{set}] + [PP] [VP _{set}] + [<i>ða</i> -CL] [VP _{set}] + [<i>чe</i> -CL]

IV.	V.	VI.
[Adj] + [Ø] [Adj] + [PP] [Adj] + [<i>ða</i> -CL] [Adj] + [<i>чe</i> -CL] [Adj] + [wh-CL]	[P _{idiom}]	[NP] [PP] + [<i>ða</i> -CL] [AdvP] [Ø]

Неопределеността и многозначността, свързани със значението се преодоляват чрез отношенията, които лексикалната

единица поддържа с другите елементи в конструкцията. От гледна точка на превода изследването описва типовете трансформации и спецификата на еквивалентите с цел избягване на ентропията (неопределеността или промяната без правило) като отрицателно явление.

Систематизирани са често срещаните видове трансформации при превод като а) експлициране (> 1468), б) опростяване (> 504), в) санитизиране (> 214) или г) нормализиране (> 3), описани от Бейкър (1995), Кени и др. (2001), както и на д) заместване (> 1815) и е) интензификация (> 595). Съвременната тенденция за доближаване на книжовния език до разговорната норма намира израз в засилената употреба на идиоматични изрази в преводния текст. Това обстоятелство едновременно допринася за повишаване информационната плътност на изречението и за неформалния характер на комуникацията.

1468. Well, of course you have to remember their legal traditions are very <i>different</i> from ours.	Не бива да забравяме, че тяхната полемика по традиция е много по-груба и унищожителна от нашата.
504. She was <i>apt</i> to lose things.	Тя <i>често</i> губеше вещите си.
214. Am I being <i>extravagant</i> ?	До крайност ли стигам?
3. Anna came up with — as far as she was concerned — facts that were <i>self-evident</i> .	Анна прозря нещо, поне според самата нея, ясно като бял ден.
1815. Well he's been very <i>sweet</i> over Tommy — I mean really <i>sweet</i> and <i>kind</i> , not <i>spiteful</i> .	Той прояви голямо разбиране за Томи... истинско разбиране и топлота, не злоба.
595. It was <i>idiotic</i> .	<i>Истински</i> идиотизъм.

Допълнително са отчетени различия в конотацията (*queer*, *odd*, *strange*, *extravagant*) или разширяване значението на някои прилагателни (*educated*/възпитан). Не рядко при превод се избягва еквивалентното прилагателно като например *delighted* (> 606, 1871) се реструктурира в [V_{refl}], [VP_{set}] или в безлична конструкция (*радвам се / доставя ми удоволствие / обзема ме*

задоволство / изпадам във възторг / приятно е да), а възможните удовлетворен, заплепен, очарован рядко влизат в употреба. Това е валидно и за редица други предикативни прилагателни като *conscious, lucky, reluctant, unfortunate, irritated, spiteful, contemptible, uneasy* и *sorry*, което предполага, че в основата на предикативните конструкции лежат сложни когнитивни структури, които изискват множество стратегии, майсторство и интуиция, за да бъдат експлицитно представени в превода (> 515, 629). От тук произтичат и проблемите в чуждоезиковото обучение и някои колебания относно съдържанието на лексикалните единици и възможностите за тяхното предаване на езика-цел.

606. He was <i>delighted</i> to see him - ever so <i>pleased</i> to see him!	Така <i>се радва</i> , че го вижда — ужасно <i>се радва</i> !
1871. He'd be <i>delighted</i> .	Дори щеше да му <i>достави удоволствие</i> .
629. It is <i>angelic</i> - it is <i>delicious</i> of you to have come!	Много мило, великолепно е, че <i>дойдохте</i> !
515. He was a man who could have been much <i>bigger</i> than his life had given him room to be.	Беше <i>широко скроен</i> , но притиснат от живота човек.

Глаголите-връзка (различни от копулативния *be*), които участват в предикация с прилагателни, са описани в Приложение 5 като част от цялостната картина, но не са предмет на основното изследване. Изреченията, в които те функционират са ексцерпирани от пълния вариант на MBWFW корпус. Глаголите за сетивни възприятия [*feel, smell, sound, taste, look*] + [Adj] са обект на следващо изследване:

1708. We both in our different ways feel <i>ashamed</i> .	Ние <i>се срамуваме</i> - всеки по своему.
---	--

Резултатите от прилагането на валентния модел на Хербст и др. (2004) към прилагателните в предикативна позиция и

видовете комплементация са систематизирани като са посочени доминиращите преводни еквиваленти в българския език.

В **глава трета** са обобщени основните изводи и наблюдения от извършения съпоставителен анализ на лексикално, синтактично и семантично равнище в двуезичния корпус.

Изводи

Вниманието към валентните модели на прилагателните и синтактичните елементи за тяхното изграждане е мотивирано от факта, че те са основно средство за изразяване на предикация в английския език. Прилагателните се проявяват предимно като моновалентни предикати със задължителна или факултативна валентност. Съпоставката и наблюденията върху еквивалентите и промените при превод открояват приликите и разликите на адекватната предикация в двата езика.

Структурни сходства

Прилагателните в предикативна позиция се комплементарат чрез:

1) предложно номинативно словосъчетание или подчинено изречение 2) изречение с нексус конструкция в английския или подчинителен съюз в българския език, 3) подчинено изречение със спрегаем глагол 4) подчинено изречение, въведено с относително местоимение, 5) сравнителна конструкция или 6) адвербиално словосъчетание. Възможността определени езикови елементи да бъдат вмъквани или изпускани в линейната структура показва, че отношенията между компонентите на конструкцията се решават на семантично ниво и самата конструкция може да се разглежда като абстрактна граматическа формула.

Освен състояния, прилагателните в предикативна позиция могат да изразяват промяна на състояние, постепенна промяна и дори продължителност на процеси и явления. За изразяване на или тези признаци в конструкциите с производни прилагателни се наблюдава придържане към комплементацията, типична за съответния глагол: *devoted to* (*отдаден на, отдавам се на*), *concerned about* (*загрижен за, проявявам загриженост за*),

disagreeable about (несъгласен с, изразявам несъгласие с). На синтактично ниво комплементацията е факултативно явление и много предикативни прилагателни могат да се оприличат на глаголни предикати с имплицитно представен обект: *afraid (of sth)* / *страхувам се (от нещо)*, *full (of sth)* / *изпълвам (с нещо)*, *dependent (on sb)* / *завися (от някого)*, *aware (of)* / *съзнавам (нещо)* и т.н.

Всички изследвани комплемементи ([that-CL], [wh-CL], [than-CL], [PP], [to-INF]) с изключение на (prep)[V-ing] имат еквивалентни синтактични структури в корпус MBWFW.

Структурни разлики

От типологична гледна точка прилагателните в предикативна позиция проявяват две основни характеристики в българското изречение – задължителна употреба на копулативна връзка и съгласуваност по род, число и лице с подлога. Подлогът като цяло е задължителен в английската конструкция, а елиптичните изречения (pro-drop) са типични за българския език. При анализа са взети под внимание видовете подлози и подчертаването им в безличните конструкции, където ‘it’ сигнализира неангажираща позиция на страничен наблюдател и има адекватно отражение в изречения от типа *трудно е, необходимо е, сигурно е*, чиято съотнесеност към конкретен субект също не е представена експлицитно. Други конструкции със сродно семантично значение допускат вариации в информационната си структура чрез преместване (повдигане) на допълнението от комплемента в позицията на подлог (> 345) без да се променят отношенията в главното изречение (Сеизова-Нанкова 2009):

345. They had been very <i>hard</i> to please.	Никак не беше <i>лесно</i> да им се угоди.
--	--

Друга специфична особеност на българския език е заменяемостта на комплементите [*че*-CL], [*да*-CL], които с оглед на преводния корпус приемаме за структурни синоними.

В една по-широка концептуална рамка разглеждаме употребата на езиковите средства като сигурен начин за

предаване на културните стереотипи. Според Крофт (1990) езикът отразява перспективата, през която говорещото лице възприема света. От начина на възприятие и познание на действителността, кодиран в езика, извличаме информация за интерпретацията и оценката на действителността (Карагъзова 2004). Следователно вглеждането в комбинаториката на текстовите компоненти разкрива навиците за употреба на една или друга езикова форма, които автоматизирано и подсъзнателно се проявяват и в преводните еквиваленти. Асиметричните предикати и трансформациите при превод са в съответствие с теорията на Стасен (2008) за зависимостта на лингвистичния израз от когнитивния процес на концептуализация на признаците, качествата или свойствата на явленията и обектите.

Изследването показва едно по-различно „темпо“ на българският преводен текст, което отразява действителността в нейната динамика и субективното ѝ възприятие от позицията на индивида. При тази съпоставка английската картина на света е по-статична, тъй като реалността се представя чрез факти, при това не винаги свързани с директен изразител. В съответствие с теорията за доминиращите концептуални модели (Капел 1965) и принципът на иконичност (Хейман 1985) бихме могли да определим българския език като събитийно-доминантен за разлика от английския, който е доминантно-неутрален.

Други въпроси, свързани с еквивалентността при превод възникват от факта, че валентни модели с висока честотност в английския език могат да имат нискочестотни съответствия в българския или невъзможна съчетаемост като *be absorbed* или *reluctant* (*мразя да / не желая да / не обичам да / нямам желание / с неохота / без желание*), които заслужават по-задълбочено изследване в бъдеще.

Съчетаемостта на думите е важен елемент от нормативността на езика. Наблюденията върху употребата на конструкциите в контекста отразяват проблемите, които класът на прилагателните поставя за решаване пред прагматиката (Астън 1995). Неопределеността и многозначността, типични за този клас, създават трудности при усвояването на комплексните предикативни структури, специфични за всеки един от

съпоставяните езици и следва да заемат свое място в чуждоезиковото обучение. Изследването може да послужи като ресурс и база при разработване на автентични дидактически материали, стандартизирани тестове и при изграждането на ефективни модели на комуникация.

От корпуса може да се черпи информация за валентния потенциал на прилагателните, комбинативните им възможности и най-използваните структури двата езика. Корпусът е надеждно средство за откриване на най-честотния еквивалент и проверка на преводаческите решения, а усвояването на валентните „формули“ допринася за намаляване на негативният пренос на модели от родния към изучавания език.

В изследването еквивалентността се разглежда като постигната, когато лингвистичните структури в двата езика носят еднакъв информационен товар. От гледна точка на прагматиката като еквивалентни се приемат и всички промени, които се налагат при превода от езика-носител към езика-цел, за да се осигури еднаквост на значението. Лексикалната еквивалентност, която изисква еднаквост на формата на всички езикови нива, се проявява най-рядко. Проявите на еквивалентността зависят и от преводаческата задача като формалната еквивалентност често отстъпва място на и стилистиката.

Изложени са приносните моменти и значимостта на изследването като база за бъдещи теоретични изследвания в различни жанрови области, съпоставителното езикознание и превода, както и практическата му приложимост в чуждоезиковото обучение.

Съставени са осем приложения:

Приложение №1 - Съдържание на корпуса

Приложение №2 - Двуетични изречения от корпус MBWFW

Приложение №3 - Трансформации при превод

Приложение №4 - Валентни модели в английския език

Приложение №5 - Глаголи-връзки с предикативни прилагателни

Приложение №6 - Речникови статии

Приложение №7 - Списък с високочестотни прилагателни от MBWFW корпус

Приложение №8 - Модели на комплементация при предикативните прилагателни от корпуса

Библиография

- Астън 1995:** Aston, G. *Corpora in language pedagogy: matching theory and practice*. Cook, G., Seidlhofer, B. (eds), *Principle and practice in applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Байбър и др. 1999:** Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., Finegan, E. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. London: Longman.
- Бейкър 1995:** Baker, M. *Corpora in Translation. An Overview and Suggestions for Future Research*. Target 7 (2).
- Бояджиев и др. 1999:** Бояджиев, Т., Куцаров, И., Пенчев, Й. *Съвременен български език*. Изток - Запад, София.
- Капел 1965:** Capell, A. A typology of concept domination. *Lingua* 15. North-Holland Publishing Co. Amsterdam.
- Карагъзова и др. 2004:** Карагъзова, Сн., Димитрова, Ст., Стаменов, М. *“Език и манталитет”*. БАН, София.
- Кени 2001:** Kenny, D. *Lexis and Creativity in Translation: A Corpus-based study*. St. Jerome Pub.
- Крофт 1990:** Croft, W. *Typology and Universals*. Cambridge, CUP.
- Куърк и др. 1979:** Quirk, R. S., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman.
- Лингурска 1978:** Лингурска, Б. По някои проблеми на корпуса, предназначен за съпоставително изследване. *Съпоставително езикознание*, 1978, (III), № 4, стр. 3-13.
- Паради 2001:** Paradis, C. *Adjectives and Boundedness*. Cognitive Linguistics. Volume 12, Issue 1, pp. 47–65.
- Попова 1987:** Попова, М. Валентен речник на глаголите в съвременния български книжовен език. БАН, София.

- Рейсън 2009:** Rayson, P. *Wmatrix: a web-based corpus processing environment*. Computing Department, Lancaster University. <http://ucrel.lancs.ac.uk/wmatrix/>
- Скот 2012:** Scott, M. WordSmith Tool, Version 6.0
- Сеизова-Нанкова 2014:** Сеизова-Нанкова, Т. *Translation, Meaning, Corpora*. English studies: Problems in Translation and Contrastive Linguistics. English Department. Konstantin Preslavsky University Press. 2014.
- Сеизова-Нанкова 2009:** Сеизова-Нанкова, Т. *Subject-to-subject Raising* // Даскалова Д., Константинов К. (ред.) Епископ-Константинови четения. Ун. Из-во „Еп. К. Преславски“, Шумен, т. 12., 2009, 167-178.
- Стамболиева 1985:** Стамболиева, М. *За някои безлични конструкции в българския и английския език*. Сп. Съпоставително езиковедие (X), №1, стр. 12-17.
- Стамболиева 1987:** Стамболиева, М. *За един модел на българо-английската асиметрия*. Сп. Съпоставително езиковедие (XII), №4, стр. 17-22.
- Стамболиева 1988:** Стамболиева, М. *За опозицията моноцентричност/бицентричност в английско-българските междуезикови трансформации to be → имам и to have → съм*. Сп. Съпоставително езиковедие (X), №1, стр. 12-17.
- Стасен 1997:** Stassen, L. *Intransitive Predicates*. Oxford: Clarendon Press.
- Стасен 2008:** Stassen, L. *Predicative Adjectives*. *The World Atlas of Language Structures Online*. Munich: Max Planck Digital Library, chapter 118.
- Тейлър 1989:** Taylor, J.R. *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford. Clarendon Press.
- Хъдсън 1993:** Hudson, R. Word-classes in performance. *Working Papers in Linguistics*. Department of Phonetics and Linguistics, University College London, 5, 45-54.
- Хейман 1985:** Haiman, J. *Natural Syntax*. Cambridge: CUP.

Хербст и др. 2004: Herbst, T., David, H., Roe, I., Götz, D. *A Valency Dictionary of English. A corpus-Based Analysis of the Complementation Patterns of English Verbs, Nouns and Adjectives*. Mouton de Gruyter.

Хъдлстън, Пулъм 2002: Huddleston, R., Pullum, G. *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: CUP.

The British National Corpus: <<http://corpus.byu.edu/bnc>>

The Brown corpus: http://dcl.bas.bg/corpus/home_en.html

Bultreebank: <http://www.bultreebank.org/Resources.html>

Справка за приносните моменти в дисертационния труд

1. Корпусът на изследването включва оригинална колекция от модерна дамска художествена проза (1930 – 1980г.) и нейните официални преводи на български език. Прилагателните имена като граматичен клас са най-честотно представени в този жанр, а дамското авторско писане осигурява богат източник на лингвистична информация и разнообразен фактологичен материал.
2. За първи път в центъра на изследването са прилагателните имена в предикативна позиция и синтактичните структури, които те управляват като в съпоставителен план се разглеждат неродствени езици (английски и български език).
3. Валентната теория се прилага за първи път към предикативните прилагателни в българския език. Приносът на прилагателните за информативността на предикативните конструкции, които управляват е от първостепенно значение.
4. Корпусният анализ откроява специфичното обкръжение и комбинативните възможности на изследваните граматични структури. Направено е описание на шест типа комплементация в българския език в съпоставка с английския език като е проследено влиянието на задължителните и незадължителните комплементи.
5. Описани са междуезиковите трансформации при превод на български език. Отбелязана е тенденцията към номинализация в английския и действието на противоположната тенденция към вербализация в българския език, както и някои стилистични разлики между оригиналния и преводния текст като отражение на взаимовръзката между валентността на лексикалната единица и процеса на нейната концептуализация.
6. Констатирани са разлики в обема на значението на най-честотните прилагателни в корпуса (*happy*). Анализът разкрива и семантичните предпочитания при изразяване на негативни съждения по отношение на някои прилагателни.

7. Описани са модели на прилагателни извън съдържанието на Валентния речник (Хербст, 2004) като напр. прилагателните *painful, ironical, impatient, intelligent* при комплементация от типа [Adj] + [PP(about)].
8. Акцентът върху валентните носители се обуславя от факта, че комуникативната компетентност е в пряка зависимост от лингвистичната компетентност както на изучаващите, така и носителите на езика. Това определя и теоретико-приложната значимост на изследването в езиковото обучение и работата върху специфични грешки като изборът на подходящ предлог или подчинено изречение като тип комплементация, избор на номинативно словосъчетание, предложна фраза или подчинено изречение и др.
9. За целите на обучението, трудът посочва, че широк диапазон от синтактични и информационни структури в българския език могат да носят близка или еднаква семантика. За целите на прагматиката са изследвани 150 честотни предикативни прилагателни и техните функционалните еквиваленти, които могат да намерят приложение при създаването на учебни материали, тестове и упражнения с откривателски елемент.
10. Не на последно място считаме, че посочените модели на адекватна комплементация в българския език могат да послужат като основа за евентуален двуезичен валентен речник на прилагателните имена в английския и българския език.

Публикации по темата на дисертацията

1. Doykova, I. Ways of Searching for the Zeitgeist of Modernity – A Corpus-based Approach to Modern Fiction. 22nd Annual International Conference “Openness And Connectedness: Exploring The Landscape Of English Language Teaching In The Modern World”, 2013, Варна, България
<http://www.beta-iatefl.org/cogitoergosum/wp-content/uploads/2013/10/Ways-of-searching-for-the-Zeitgeist-of-Modernity-a-corpus-based-approach-to-modern-fiction.pptx>
2. Doykova, I.: Seizova-Nankova, T. Productive Vocabulary in ESP (Adjective Patterns Perspective) 23rd BETA-IATEFL Annual International Conference, 11th – 13th April 2014, Blagoevgrad. THE ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM: CAN RESEARCH MEET PRACTICE?
3. Doykova, I.: Seizova-Nankova, T. The role of adjectives in Technical English – a Corpus-Based Analysis and Strategies for Enhanced Learning. ELT and linguistics – 2013 New strategies for better solutions, XI International conference, 2-4 October 2013, Lateum 2013 Moscow, Russia, 7-11. ISBN 978-5-317-04573-9
4. Doykova, I.: Seizova-Nankova, T. Predicative Adjectives in ESP – A Corpus-based Methodology. Dynamics, interdisciplinarity, diversity. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2013. pp. 43-53. ISBN: 978-954-577-814-8.
5. Doykova, I. Adjective Complementation – Interlingual Perspective. English studies: Translation and Linguistics. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2014. pp.122-132.
6. Doykova, I.: Seizova-Nankova, T. Identification of the Category of Adjective in English. A Corpus-based Approach. *The Global and the Local: Current Trends in English Studies and Translation* (co-author). Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2015. pp.34-44.